

УДК 1(091)

DOI <https://doi.org/10.32837/apfs.v0i36.1118>

Я. А. Соболевський

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8251-2744>

доктор філософських наук, доцент,

доцент кафедри історії філософії філософського факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

СУТНІСНІ РИСИ АМЕРИКАНСЬКОГО ПРОСВІТНИЦТВА В ІСТОРІЇ РАННЬОЇ АМЕРИКАНСЬКОЇ ФІЛОСОФІЇ

Постановка проблеми. Дослідник ранньої американської філософії Герберт Волес Шнайдер (*Herbert Wallace Schneider*, 1892–1984 рр.) у книзі «Історія американської філософії» (*"A History of American Philosophy"*, 1946 р.) дає влучну характеристику американському Просвітництву: «Просвітництво важко визначити з філософської точки зору, особливо в Америці, де воно було найменш літературним та найбільш активним. У цій країні не було ні систематичного формулювання людського розуму, ні *encyclopedie*, ні *philosophes*, ні *esprit de syst me*; однак у нашій історії не було періоду, коли суспільні інтереси народу були так тісно пов'язані з філософськими питаннями» [10, р. 33]. У цій цитаті дослідник пропонує погляд на американське Просвітництво, як на унікальний історичний феномен, який, з одного боку, характеризується всебічним примноженням знань, поширенням освіти, появою філософських клубів та асоціацій, але, з іншого боку, цей феномен не подарував світовій філософії ні фундаментальних систем, ні революційних філософів.

Аналіз останніх досліджень. Частково Г. В. Шнайдер правий у тому що у XVIII ст. в Америці не було видатних філософів європейського рівня, але автор використовує в тексті французьке слово «*philosophes*», яке відсилає до французьких інтелектуалів XVIII ст. У книзі «Енциклопедія Просвітництва» (*"Encyclopedia of the Enlightenment"*, 2004 р.) автори Пітер Ганнс Рейл (*Peter Hanns Reill*) та Елен Джуді Вілсон (*Ellen Judy Wilson*) зазначають: «*philosophes* – французьке слово, що означає «філософи». Термін зазвичай використовується в дискусіях про Просвітництво для позначення різних інтелектуалів, активно пов'язаних із цим феноменом 18-го століття. Хоча це слово є французьким і, очевидно, стосується Вольтера, Жан-Жака Руссо, Дені Дідро та інших енциклопедистів, воно також іноді включає інтелектуалів з інших культурних галузей: будь-якого освіченого критика чи письменника можна назвати *philosophes*. *Philosophes* не були, здебільшого, професійно підготовленими, систематичними філософами. Скоріше, вони були критиками свого соціального, політичного та культурного порядку, які використовували розум як інстру-

мент для оцінки та аналізу проблем, з якими зіткнулася європейська цивілізація 18-го століття» [11, р. 452]. Вони були переважно публічними інтелектуалами, які застосовували розум для вивчення багатьох наук, включаючи філософію, історію, політику, економіку, соціальні проблеми тощо. Вони мали критичний розум, пропагували свободу інформації, яка дозволяла би інтелектуалам вільно обмінюватися книгами та ідеями. Це були як чоловіки, так і жінки, і вони рішуче підтримували прогрес і толерантність, критикували інститут релігії. Більшість була дієстами. Такими ж дієстами, інтелектуалами, вченими та політиками були й американські філософи просвітники: Семюель Адамс (*Samuel Adams*, 1722–1803 рр.), Ітан Аллен (*Ethan Allen*, 1738–1789 рр.), Томас Джефферсон (*Thomas Jefferson*, 1743–1826 рр.), Кадвалладер Колден (*Cadwallader Colden*, 1688–1776 р.), Томас Пейн (*Thomas Paine*, 1737–1809 рр.), Бенджамін Раш (*Benjamin Rush*, 1745–1746 рр.), Бенджамін Франклін (*Benjamin Franklin*, 1706–1790 рр.) та ін. Постає логічне питання про доцільність поділу Г. В. Шнайдера на «*philosophes*» та «*philosophers*». У французькій традиції так позначалися інтелектуали, а подібні інтелектуали були і в Америці XVIII ст.

Мета статті полягає у здійсненні історико-філософського дослідження сутнісних рис американського Просвітництва в історії ранньої американської філософії на основі аналізу критичної літератури та першоджерел. Завдяки розкриттю сутнісних рис та основних характеристик філософських ідей цього періоду доповнюється картина ранньої американської філософії у вітчизняній історико-філософській науці.

Виклад основного матеріалу. Суттєва різниця між «*philosophes*» та «*philosophers*» на думку Г. В. Шнайдера полягає у носіях філософського знання. Він підкреслює, що в Америці філософи не були одержимі системністю, не писали монументальних енциклопедій та трактатів. Натомість, пише автор: «Щоби збагнути інтелектуальне життя революційного покоління в Америці, ми повинні звернутися не до академічних текстів чи систем теології та етики, чи до результатів рефлексивної самотності, а до центру суспільних

справ, до державних документів та політичних платформ, преси і кафедр. Ніколи в Америці філософське мислення і соціальна діяльність не поєднувалися так тісно» [10, р. 33]. У цих словах автора криється правда про рівень філософського знання в Америці, який, на його думку є нижчим ніж в Європі, і за таких умов філософ намагається наголосити на суспільно-політичній діяльності. Втім, це не означає, що в Америці не писали енциклопедії. Можна згадати маловідомого, але дуже важливого з погляду ранньої американської філософії мислителя Семюеля Джонсона (*Samuel Johnson*, 1696–1772 рр.) з його книгою «Енциклопедія філософії» (*“Encyclopedia of Philosophy”*, 1715 р.), написаною латиною. Цю енциклопедію в 1929 році переклав і опублікував сам Г. В. Шнайдер у другому томі «Семюел Джонсон, президент Королівського коледжу: його кар’єра та твори» (*“Samuel Johnson, President of King’s College: His Career and Writings”*, 1929 р.) [2, р. 55]. Американський просвітник увійшов в історію як автор можливо першого американського філософського трактату. Окрім цього, відомо, що він був знайомий і активно спілкувався з Джорджем Барклі (*George Berkeley*, 1685–1753 рр.).

З запропонованих трьох відмінних рис між американськими та французькими філософами XVIII ст. дві видаються суперечливими, оскільки, по-перше, поняття «філософ» необхідно мало перемінну дефініцію у той час, і використовувалося воно для позначення інтелектуала, по-друге, спроби накопичити, проаналізувати та систематизувати все наявне знання людства різною мірою були реалізовані по обидва боки Атлантичного океану. Зрештою, можна погодитися з Г. В. Шнайдером, що саме дух системності був менше притаманний американським інтелектуалам. Американська філософія представлена унікальними неординарними мислителями, які прагнули знань та можливості ділитися цими знаннями, але вони не запропонували системного філософського вчення. Американський дослідник зазначає: «Неможливо безпристрасно читати й писати про американське Просвітництво, оскільки воно містить у собі серце нашої спадщини як народу та наш найглибший зв’язок із рештою людства... Історику філософії дещо соромно вказувати на Джона Адамса, Бенджаміна Франкліна, Томаса Джефферсона та Джеймса Медісона як на космополітичних і видатних представників філософії Просвітництва, а потім змушений визнати, що їхні твори сповнені банальностей, а їх розуми – плутанини» [10, р. 33].

На думку Г. В. Шнайдера американське Просвітництво зазнало невдачі. Філософ переконаний, що основні ідеї Просвітництва були відкинуті або зіпсовані. Цими великими темами були проблеми природних прав, релігійної свободи, ліберальної релігії, свободи думки тощо. Така песимістична

оцінка інтелектуального спадку американського Просвітництва може бути пояснена акцентом філософа на суспільно-політичній діяльності, а не на ідейному спадку. Оскільки книга «Історія американської філософії» була написана в середині XX ст., вона стала своєрідним дзеркалом епохи великих потрясінь, часів, коли дія превалювала над думкою. В одному з перших досліджень ранньої американської філософії «Американська філософія: Ранні школи» (*“American Philosophy: The Early Schools”*, 1907 р.) Ісаак Вудбрідж Райлі (*Isaac Woodbridge Riley*, 1869–1933 рр.) не звертає увагу на дихотомію дії/думки в добу американського Просвітництва. Дослідника цікавить релігійний фон філософії, яким був на той час деїзм: «ДЕІЗМ був продуктом раціоналізму вісімнадцятого століття, спробою Просвітництва звести релігію до етики, одкровення до духовного закону в природному світі. Шукаючи докази задуму, будучи просякнути оптимізмом, він знаходив проповіді в камінні і добро у всьому. Відкидаючи таємницю і диво, він мав своїм кредо: «вірність Творцеві й Правителю Чумацького Шляху, і Туманності, і доброзичливість до всіх Його створінь». Таким чином, деїзм був підсумований президентом Джоном Адамсом. Його література була представлена, з консервативної сторони, такими іменами, як Коттон Мазер і єпископ Барклі, а з радикальної – Бенджамін Франклін і Томас Джефферсон» [8, р. 191]. Для І. В. Райлі американське Просвітництво проявило себе більш не як суспільно-політичний рух, а як новий оптимістичний погляд на природу речей. Романтична ремінісценція слів В. Шекспіра (*William Shakespeare*, 1564–1616 рр.) зустрічається в цьому фрагменті, вона відсилає нас до ранньої комедії англійського драматурга «Як вам це сподобається» (*“As You Like It”*, 1599-1600 р.), де містяться такі строки «Життя це наше, від марпот далеке, / Знайшло в деревах – мову, в річці – книгу, / В камінні – проповідь і благо – скрізь. / Я б не змінив його!» [1, с. 107-108]. Драматург змушує персонажа герцога зробити висновок, що природа «говорить» красномовніше і правдивіше за людей своєю мовою. Каміння виявляється кращою компанією, ніж люди, які шукають прихильності за допомогою лестоців. Природа стала книгою для філософів, таких як згадувані просвітники Б. Франклін, К. Колден, Б. Раш та ін.

Рух американського Просвітництва вплинув на життя видатних американців. Мабуть, найкраще визначення суті цього феномену дав один з учнів Т. Пейна Еліху Палмер (*Elihu Palmer*, 1764–1806 рр.), він сказав: «Деїзм проголошує розумній людині існування єдиного Досконалого Бога, Творця і Хранителя Всесвіту; що закони, за якими він керує світом, подібні до нього, вони незмінні; і що порушення цих законів або дивовижне втручання в рух природи повинні бути обов’яз-

ково виключені з великої системи всесвітнього існування» [7, р. 191]. Сам І. В. Райлі зазначає: «Американський деїзм почався як реакція проти пуританського детермінізму. Віра в божество, відокремлене від світу, пасивного глядача, відсутнього господаря, була логічним кроком від віри в божество, що постійно втручається у світ, у магічного керманіча, у якого постійні клопоти» [8, р. 192]. Для того, щоб зрозуміти суть американського Просвітництва, необхідно, на думку І. В. Райлі, зрозуміти ідейний поворот в історії ранньої американської думки. У 1702 році вийшла видатна роботи відомого американського мислителя, проповідника Коттона Мазера (*Cotton Mather, 1663–1728 pp.*) «Великі діяння Христа в Америці» (*“Magnalia Christi Americana”, 1702 p.*). Ця багатотомна праця стала детальною історією поселень у Новій Англії. Вона була викладеною у формі біографій провідних громадських та церковних діячів Нової Англії XVII ст. В ній К. Мазер описує саме релігійну історію колоній, акцентує увагу на божому провидінні та тотальній сакральності: «Заслуговує шани одне з найвеличніших та найбільш прекрасних творінь Бога за останній час, а саме – пробудив Господь в тисячах свої слуг Дух, щоб залишили цю землю славної Англії, рідної землі, і перевезли себе і сім'ї свої через океан, до пустельних земель у Америці, на відстані в тисячу льє зі своєї країни заради чистої і непорочної релігії, не знаючи, чи будуть мати вони хліб насущний, але сподіваючись на Бога і в дорозі шукаючи перш за все Царство Боже» [4, р. 9]. Ідея того, що Бог постійно присутній у світі, проявляє свою волю та повністю контролює природу була характерною для американських мислителів першої половини XVIII ст. Це була ключова ідея як для пуританської філософії, так і для проміжного етапу в ранній американській філософії – у добу Великого пробудження. Яскравим представником цього руху був саме К. Мазер, ту необхідно згадати його енциклопедію «Християнський філософ» (*“The Christian Philosopher”, 1721 p.*), у якій мислитель систематизував та виклав всі відомі йому досягнення наук крізь призму теології: «Все, які зараз перед нами, продемонструють, що філософія – не ворог, а могутній і чудовий стимул для релігії; і вони продемонструють ту ФІЛОСОФСЬКУ РЕЛІГІЮ, яка нестиме в собі найбільш розумний характер і переможне свідчення розумного служіння» [3, р. 1]. Зміни в поглядах К. Мазера щодо природи розуму не настільки очевидні, І. В. Райлі вважає, що нетерпимість до розуму змінилася тягою до знань, але знань несуперечливих. І. В. Райлі наводить цитату з «Християнського філософа» про зачарованість пропорціями квітів, плодів, внутрішніми силами, що сприяють росту, пластичними здібностями матерії, якими керує премудрий фактор. В сло-

вах К. Мазера І. В. Райлі бачить ознаки деїзму: «Оптимізм цього фрагменту – одна з відмінних рис деїзму; цілеспрямованість природи – інше» [8, р. 198]. Тобто риси деїзму присутні в тексті, але цілеспрямованість природи до Бога залишає подібні думки в межах пуританської філософії.

Зовсім інші ідеї з'являються в ранній американській філософії лише через кілька десятиліть. За часів боротьби за незалежність Сполучених Штатів Америки з'являються лідери думок, просвітники, які прагнули боротися не лише у політичній площині, шляхом написання промов та памфлетів, але й у інтелектуальному плані, поширюючи знання, долаючи забобони, критикуючи абстрактне мислення людей. В своїй книзі І. В. Райлі протиставляє К. Мазеру просвітника Томаса Пейна (*Thomas Paine, 1737–1809 pp.*) з його роботою «Епоха розуму» (*“The Age of Reason; Being an Investigation of True and Fabulous Theology”, 1794–1807 pp.*). Основний шлях досягнення істинного знання – віра, піддається критиці, натомість пропонується мати сміливість користуватися власним розумом, який є і інструментом, і мірилом. Мислитель вважає Святе Письмо видатною літературною спадщиною, а не натхненним духом сакральним текстом. На початку трактату у першій частині Т. Пейн зізнається: «Я вірю в одного Бога і не більше, і сподіваюся на щастя після цього життя ... Я вірю в рівність людей ... Я не вірю у віровчення, яке сповідує єврейська церква, римська церква, грецька церква, турецька церква, протестантська церква і жодна з церков, про які я знаю. Мій власний розум – це моя власна церква» [6, р. 50]. У певному сенсі ці дві книги також ознаменували перехід між двома різними політичними точками зору, перша схвалювала поділ на класи, друга боролася за природні права людини. Кальвіністські доктрини благодаті та ідеї обраного народу пуританської філософії стали неприйнятними в умовах боротьби за незалежність. Саме тому ідеї кальвінізму та проповіді богословів Нової Англії стали, певною мірою, небажаними для американців.

Інший погляд на суть американського Просвітництва знаходимо у історика американської філософії, дослідника Волтера Мюелдера (*Walter George Muelder, 1907–2004 pp.*), який у 1940-му році написав посібник «Розвиток американської філософії» (*“The Development of American Philosophy”, 1940 p.*). Він стверджує, що в середині XVIII ст. в Америці інтелектуали читали європейські філософські трактати, а англійський деїзм значно вплинув на настрої американців. Завдяки розуму американські філософи відкривали для себе прагматичні та утилітарні основи пуританських чеснот, відбувалося критичне переосмислення світоглядних орієнтирів: «До 1750 року на американській сцені за панування боролися три типи світогляду:

теократико-демократичний ідеал дисидентських церков, особливо в Новій Англії; аграрно-космополітичний індивідуалізм на півдні, пов'язаний із деїзмом; та піонерсько-націоналістично-капіталістичний ідеал, зосереджений головним чином у містах східного узбережжя та в середніх колоніях. У другій половині століття відбулося швидке зростання (1) утилітарного мислення та його природного корелята – свободи волі; (2) розділення громадянської та церковної влади та моралі; (3) поява нових методів управління та загострення регіональних та класових конфліктів» [5, р. 65]. Філософ наголошує, що на перший погляд, деїсти відкинули ідею «Града Божого» Августина і ковенант пуритан та звернулися до нової філософії людини і суспільства. Втім, насправді, вважає В. Мюелдер, американські філософи звели новий «Град Божий» на більш міцних основах природи та розуму. Пізніше, коли розум просвітників не побудує в Америці утопії, відбудеться розчарування, яке знаменує собою інтерес до містичного та появу романтизму. Погляди В. Мюелдера баланують посередині між поглядами Г. В. Шнайдера та І. В. Райлі. Він переконаний, що ідеї Просвітництва: свобода, рівність, масовий добробут, можливості, толерантність, освіта, безкласова демократія, мир і прогрес – були ретельно досліджені. Він був переконаний в успішності американського Просвітництва: «Опора на людський розум, на прагматичні чи утилітарні основи старих пуританських чеснот, відмова від віри в чудеса та опора на громадянські чесноти та інститути, особливо на освіту, стають у порядку речей серед таких людей, як Франклін, Пейн, Аллен, Прістлі, Джефферсон, Раш, Купер та Палмер» [5, р. 65]. Він вважає, що деїсти, такі як Б. Франклін, були справді досить традиційними в теології, але це була не вада, а особливість їхньої філософії. І що дуже важливо, В. Мюелдер наголошує не на впливі європейської філософії на американську, але на впливі американської філософії на європейську: «Тим не менш, слід визнати, що в епоху, коли кальвіністське вчення про обрання асоціювалося з церковним класовим правлінням, коли повна зіпсованість суперечила цілям оптимізму пілігримів і коли абсолютний суверенітет Бога протистояв індивідуальній ініціативі, в таку епоху деїстичні нападки на кальвінізм були поштовхом до політичної емансипації, і в свою чергу, до емансипації висхідного комерційного класу. Паррінгтон підкреслює той факт, що в європейських столицях Франклін був символом тріумфу висхідного класу та нового соціального ідеалу. Він представляв раціоналізм, звільнення від церковної та архаїчної політичної влади, турботу про соціальну справедливість, демократію та оптимізм для нащадків.

Те, що вірно щодо Франкліна, стосується того, що було найбільш плідним у всіх так званих американських деїстах» [5, р. 66].

Висновки. Таким чином, необхідно наголосити на тому, що епоха американського Просвітництва не має єдиної оцінки серед дослідників історії ранньої американської філософії. Сутність цього історичного феномену криється в всебічному розгляді та аналізі всіх можливих рис та проявів. Залежно від оптики історика філософії, можуть бути висвітлені як позитивні, так і негативні моменти філософії американського Просвітництва. В історико-філософській науці можуть співіснувати ідеї, як про неспроможність американського Просвітництва, так і ідеї щодо глибини думки та її актуальності. Безсумнівним лишається той факт, що ця епоха увійшла в історію ранньої американської філософії як унікальний період з неординарними та прозорливими мислителями.

Література

1. Вільям Шекспір. Повне видання творів в 6-ти томах. Т. 4. Київ: Видавництво художньої літератури «Дніпро», 1986. 678 с.
2. Johnson S., Schneider H. W., Schneider C. Samuel Johnson, President of King's College: His Career and Writings. New York, NY: Columbia University Press, 1929. 603 p.
3. Mather C. The Christian philosopher: a collection of the best discoveries in nature, with religious improvements. By Cotton Mather D. D. and Fellow of the Royal Society. London, UK: Printed for Eman. Matthews, at the Bible in Pater-Noster-Row, 1721. 304 p.
4. Mather C., Adams J., Tufts C. Magnalia Christi Americana: Or, the Ecclesiastical History of New-England, from Its First Planting in the Year 1620. Unto the Year of Our Lord, 1698. in Seven Books. London, UK: Printed for Thomas Parkhurst, at the Bible and three crowns in Cheapside, 1702. 816 p.
5. Muelder W. G. The Development of American Philosophy. New York, NY: Houghton Mifflin and Company, 1940. 533 p.
6. Paine T. The Age of Reason. New York, NY: Printed by T. and J. Swords, for J. Fellows, 1794. 202 p.
7. Palmer E. Prospect, or View of the Moral World. New York, NY: Printed and published by the editor, 1804. 208 p.
8. Riley I. W. American Philosophy: The Early Schools. New York, NY: Dodd, Mead & company, 1907. 595 p.
9. Rush B. An inquiry into the influence of physical causes upon the moral faculty: delivered before the American Philosophical Society, held in Philadelphia on the twenty-seventh of February, 1786. Philadelphia, PA: Haswell, Barrington, and Haswell, 1839. 28 p.
10. Schneider H. W. A History of American Philosophy. New York, NY: Columbia University Press, 1946. 646 p.
11. Wilson E. J., Reill P. H. Encyclopedia of the Enlightenment. New York, NY: Facts On File, Inc, 2004. 670 p.

Анотація

Соболєвський Я. А. Сутнісні риси американського Просвітництва в історії ранньої американської філософії. – Стаття.

У статті розглядаються основні ідеї та сутнісні риси американського Просвітництва як унікальної епохи в історії ранньої американської філософії. Основні філософські ідеї, які існували в епоху американського Просвітництва ретельно досліджені, проаналізовані та систематизовані, проте, не існує єдиної парадигмальної оцінки суті цього історичного феномену. В своїх розвідках один з найвідоміших дослідників історії американської філософії Г. В. Шнайдер негативно оцінює роль американського Просвітництва, акцентуючи увагу на тому, що просвітники не запропонували системного вчення, не лишили у спадок енциклопедій та трактатів, а займалися переважно суспільно-політичною діяльністю. Він переконаний, що в свої памфлетах та листах просвітники не надали гідної уваги таким ідеям, як свобода, природні права, релігійна свобода, ліберальна релігія, свобода думки тощо. Іншою думкою був дослідник І. В. Райлі, який оптимістично оцінював спадок американських просвітників. Деїзм, який прийшов на зміну теїзму, запропонував абсолютно нові світоглядні орієнтири, він дозволив звести релігію до етики, одкровення до духовного закону в природному світі. На думку І. В. Райлі поворот в історії ранньої американської філософії між пуританізмом та Просвітництвом добре помітний на контрасті двох постатей, а саме К. Мазера та Т. Пейна. Робота К. Мазера «Великі діяння Христа в Америці» (1702 р.) постулювала пуританський теїзм та детермінізм, натомість «Епоха розуму» (1794–1802 рр.) Т. Пейна критикувала детермінізм, проголошувала розум ключовим поняттям та мірилом істини.

Справедливо буде зазначити, що американському Просвітництву притаманним було не відновлення власної національної ідеї, а її пошук. Необхідність у символах, які лягли б в основу формування нової нації, потребувала інтелектуальних розвідок та активної популяризаторської роботи. У спрощеному вигляді американське Просвітництво у філософії мало два напрямки: суспільно-політичний та природничо-науковий, які виключно у сукупності характеризують сутнісні риси американського Просвітництва.

Ключові слова: історія філософії, американська філософія, історія ранньої американської філософії, американське Просвітництво, деїзм.

Summary

Sobolievskiy Ya. A. Essential features of the American Enlightenment in the history of early American philosophy. – Article.

The article deals with the main ideas and essential features of the American Enlightenment as a unique era in the history of early American philosophy. The main philosophical ideas of the era of the American Enlightenment have been thoroughly researched, analyzed and systematized, however, there is no single paradigm assessment of the essence of this historical phenomenon. In his research, one of the most famous researchers in the history of American philosophy, Herbert Wallace Schneider, negatively assesses the role of the American Enlightenment, focusing on the fact that the enlighteners did not offer a systemic doctrine, did not leave encyclopedic treatises as a legacy, but were mainly engaged in socio-political activities. In their pamphlets and letters, the enlighteners did not pay attention to such ideas as freedom, natural rights, religious freedom, liberal religion, freedom of thought, etc. A different opinion was the researcher Isaac Woodbridge Riley, who was optimistic about the legacy of the American Enlightenment. Deism, which replaced theism, offered completely new worldview guidelines, making it possible to reduce religion to ethics, and revelation to spiritual law in the natural world. According to Isaac Woodbridge Riley, the turn in the history of early American philosophy between Puritanism and the Enlightenment is clearly visible in the contrast of two figures, namely Cotton Mather and Thomas Paine. Cotton Mather's *Magnalia Christi Americana* (1702) posited Puritan theism and determinism, while Thomas Paine's *The Age of Reason* (1794–1802) criticized determinism, proclaiming reason as the key concept and measure.

It is fair to say that the American Enlightenment was characterized not by the restoration of its own national idea, but by its search. The need for symbols that would form the basis for the formation of a new nation required intellectual research and active popularization work. In a simplified form, the American Enlightenment in philosophy had two directions: social and political, and natural science, exclusively in the aggregate characterizing the essential features of the American Enlightenment.

Key words: history of philosophy, American philosophy, history of early American philosophy, American Enlightenment, deism.